

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

SAYI 77

YIL VII

MART 1969

MEYDAN-LAROUSSE, BÜYÜK LŪGAT VE ANSİKLOPEDİ.

'Meydan - Larousse, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi'nin 2. fasikülünde (ocak 1969) eski eserlerle ilgili maddelerinde dikkatimizi çeken bazı hususlar üzerinde burada durarak, kısa bir eleştirme yapacağız. İlkın, bu büyük teşebbüsün sahip ve yazarlarını, memlekete büyük bir eser kazandırıyor oldukları için tebrik ederiz. Meydan - Larousse bu konuda Türkiye'de şimdiye kadar çıkmış olanların muhakkak ki mükemmellerinden biri, belki de en mükemmeli olacaktır. Tertip, baskı ve resimlerden eserin titizlikle hazırlandığı kolayca anlaşılmaktadır. Ayrıca, yazar kadrosunun geniş olması da yapılan çalışmaların mükemmel olması için hiç bir şeyin esirgenmediğini göstermektedir. Böylesine bir eserin memlekette büyük bir eksikliği gidereceği bir gerçektir. Bu bakımdan, eserin hazırlanmasında bü-

yük emeği geçtiği bildirilen merhum Profesör Sabri Esat Siyavuşgil'i hürmetle anarız. Mesai arkadaşları Doç. Dr. Adnan Benk, Safa Kılıçoğlu, Hakkı Devrim ve geniş yazar kadrosunu candan tebrik ederiz.

Şimdi, Meydan - Larousse'da, mesleğimizle ilgili olduğu için dikkatimizi çeken ve bizi burada yazı yazmaya sevkeden bazı hususlar üzerinde kısaca duralım. İlk olarak, Adana maddesinin 'Adana Müzesi' kısmını ele almak istiyoruz. Bu kısmın ilk paragrafında müzenin kuruluşu ve yeri, ikinci paragrafında ise müzede bulunan eserler hakkında bilgi verilmektedir. Bizim üzerinde durmak istediğimiz ikinci paragraftır. Burada geçen:

. *arkeolojik* hüyük....
. *pişmiş topraktan* çanak çömlek
. selçuklu ve osmanlı devir-

lerine ait *islâmi* eserler ibarelerinde italik dizilmiş olan kelimeler kalkarsa anlam değişmez ve tabirler daha açıklık kazanırlar.

Aynı paragrafın ikinci cümlesini okuyan her hangi bir kimsenin, yazarın kastedtiği mânâyı anlaması güçtür, çünkü cümle bilineni açıklayacak şekilde kurulamamıştır. Cümleyi ahyozuz: *Bunlar prehistorik (tarih öncesi) devirlerden* hitit, asur, fenike, frig, helenistik, roma ve bizans devirlerine ait heykel, kabartma, kitabe, lahit, stel, mimari parçalar gibi taş eserler, pişmiş topraktan çanak çömlek, çeşitli kaplar, silindir ve damga mühürleri, madeni paralar ve diğer arkeolojik buluntulardır. Cümlelerin baş tarafında italik dizilen kısıma dikkat edilecek olursa Hitit, Asur, un Prehistorik devire ait oldukları anlaşılır. Bilindiği üzere Prehistorik devir başka, ondan sonra sayılanlar başkadır; İlki tarih öncesi devir, diğerleri ise tarih devirleridir.

Aynı paragrafın son cümlesinde Tarsus'tan Adana Müzesine gelmiş olan lahit hakkında izahat verilirken, Troya Kralı Priamos'un, oğlu Hektor'un cesedini vermesi için Achilleus'dan ricada bulunması sahnesi, söylendiği gibi lahdin baş tarafında değil, geniş yüzlerin birisinde yer almıştır. Lahdin baş tarafında başka bir konu tasvir edilmiştir. Bunun için yazarın üzerinde durduğu sahnenin, lahdin geniş yüzlerinin birisinde veya hiç olmazsa ön yüzünde bulunduğunu söylemesi gerekirdi. Diğer taraftan, bu üzerinde durduğumuz lahitte ilgili metin kısmında lahdin resminin Meydan - Larousse'da verildiğine dair hiç bir işaret yoktur. Ancak sayfaları karıştırırken tesadüfen, lahde ait izahat verilen yerin üç safya ilerisin de, altında "Adana Müzesinde eski yunan lahdi" yazılı olan bir resme rastlıyorsunuz. Şayet daha önce Tarsus lahdini görmüş ve tanımışsanız bu resmin lahde ait olduğunu anlayabilir-

siniz, aksi halde bir yaklaştırma yapmanız güçtür. Resmin altındaki yazıya gelince. Üzerinde durulan bu lahit bir Roma eseridir, gösterdiği stil özelliklerine göre de M.S. 3. yüzyılın başında yapılmıştır. Ancak, ilim âlemine bu lahit ilk defa tanıtılmış olan Prof. Ludwig Budde, eserin Roma devrinde Yunanistan'da yapılmış olduğunu ileri sürmektedir (Festschrift Eugen v. Mercklin, 1964, s. 9-26). Böyle olsa dahi lahit Roma devrinde Roma mimarlık ve heykeltıraşlık özelliklerine göre yapıldığı için, her şeyden önce bir Roma eseri-dir. Bu bakımdan ansiklopedide verilen resmin altına Roma eseri veya Roma devri eseri diye yazmak gerekirdi.

Meydan - Larousse'un 2. fasikülünde sahamızla dolayısıyla ilgili olan bazı maddelerde de gözümüne işlenler oldu, bunlara da dokunmadan geçemeyeceğiz. "Abidos" maddesinde bir ansiklopedi de yapılmaması gereken bir husus dikkatimizi çekti. Bilindiği üzere Pers harpleri sırasında Çanakkale boğazından, gemileri yanyana sıralayarak kuvvetlerini karşı tarafa geçiren Pers kralı, batılı kaynaklara göre Xerxes'dir. Bu kralın doğulu kaynaklarda adı Kşayarşa (eski persçe) ve Serhas? (arapça) olarak geçer. Bu bakımdan Meydan - Larousse gibi batılı anlayışıyla kaleme alınan eserde bu gibi hallerde özel isimlerin batılı kaynaklardaki yazılışlarına da yer verilse daha iyi olurdu. Meselâ 1962 yılında Londra'da basılmış olan R. N. Frye'nin *The Heritage of Persia* adlı kitabının 97. sayfasında Xerxes'in yanına persçesi "Khshaya arşan" yazılmıştır. Böyle yapıldığı taktirde Abidos maddesinde olduğu gibi herhangi bir karışıklık meydana gelmezdi.

Adana maddesinin - Tar. kısmının ikinci paragrafında; Büyük İskender'den sonra (M.Ö. 333) Selefkî'lerin ve Mısır Batlamyus hanedanının... cüm-

lesinde Büyük İskender'in ölüm yılı olarak verilmek istenen tarihin M.Ö. 323 olması gerekir. Hemen ilâve edelim ki, bu gibi değişiklikler baskı hatası olabilir. Fakat bir ansiklopedide bunlara çok dikkat etmek gerekir.

Meydan - Larousse'un 2. fasikülündeki sahamızla ilgili maddeler üzerindeki görüşlerimizi yazdığımız sırada, ansiklopedinin 3. fasikülü de çıktı. Bu fasiküldeki maddelere de göz gezdirdik. Aditon maddesi dolayısıyla verilmiş olan plan hakkında bir açıklama yapmamız gerekti. Bu madde ile ilgili olarak aynı sayfada verilen resim, tarihi Millet şehrinin yakınındaki Didyma Apollon tapınağının planıdır. Ansiklopedide, resmin altında yazılı olduğu gibi bu, cephesi 21 sütunlu bir Aditon'un planı değildir. Adı geçen maddenin metin kısmında ise aditon hakkında doğru bilgi verilmiş, gerçeği uygun tarif yapılmıştır. Bunun ışığı altında, verilen resmin altına, bir Grek tapınağı diye yazılabilir ve içteki oda (sella)'ya da aditon diye bir işaret konabilirdi. Zira bu ve bunun gibi Grek tapınaklarında sella'ya, planda görülen dikdörtgen şeklindeki büyük odaya (ci-

het işaretinin bulunduğu kısım), aditon denebilir. Ayrıca planda görüldüğü gibi aditonun içinde küçük bir tapınak (naiskos) görülmektedir.

Son olarak bu konuda şunu da ilâve etmek isteriz. Meydan - Larousse'un, (L) yazılı olan bazı maddelerinde anlamı değiştiren hususlar göze çarpmaktadır. Bu gibi maddeler Larousse'dan tercüme edilerek alındığına göre, bu tür değişikliklerin tercüme hatasından ileri geldiği anlaşılmaktadır. Bunun için tercüme edilen metinler basılmadan önce, bir kere de sahanın mütehasısları tarafından görülsün faydalı olur kanısındayız.

Meydan - Larousse'un sahamızla ilgili maddeleri üzerinde burada kısa bir eleştirme yapmamızın asıl sebebi, yeni çıkmaya başlayan bu eserin daha mükemmel olması için, gözden kaçan bazı hususlara ansiklopedinin sahiplerinin ve sahamızla ilgili maddeleri yazanların dikkatlerini çekmektir. Böylece, Meydan - Larousse'a umduğumuz yardımı sağlayabildikse, mesleğimiz açısından ödevimizi yerine getirmiş olacağız.

Yusuf Boysal

TÜRK KÜLTÜRÜ

Yayımlayan : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

İmtiyaz sahibi : Prof. Dr. Ahmet Temir

Yazı işleri müdürü : Prof. Dr. Talip Yücel

İdare yeri : Tunus Cad. 16, Bakanlıklar — Ankara, Tel: 12 06 56 — 17 73 47

Dizilip basıldığı yer: Ayyıldız Matbaası A.Ş., Yenisehir — Ankara, Tel: 12 87 99